

Rafał Grupa, Paweł Grund

Zróżnicowane formy odzyskiwania długów przez instytucje bankowe

Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość 11, 403-416

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rafał Grupa*
Paweł Grund**

Zróżnicowane formy odzyskiwania długów przez instytucje bankowe

Wstęp

Współczesne funkcjonowanie instytucji bankowych na rynku ma istotne znaczenie w skali makroekonomicznej. Odzwierciedla w ten sposób zdolności finansowe zarówno jednostek, jak i podmiotów gospodarczych. Jest wręcz nie do wyobrażenia sytuacja, w której banki nie ingerowałyby w funkcjonowanie społeczeństwa, kreując społeczno-ekonomiczny wizerunek podmiotów finansowych. Jakkolwiek funkcjonowanie instytucji bankowych przynosi wielkie profity tym organizacjom, muszą one się liczyć z dość dużym ryzykiem prowadzenia swojej działalności. Jednym z nich są straty związane z udzielaniem pożyczek czy kredytów.

Niniejszy artykuł ma charakter przeglądowy; został przygotowany na podstawie literatury przedmiotu, metodą analizy i syntezy zebranego materiału. Przeanalizowano w nim możliwości bankowe w sytuacji niewypłacalności ich klientów oraz zaprezentowano różnorodne formy odzyskiwania należności. Ukazano etapy windykacji, począwszy od dochodzenia należności na etapie komórki bankowej, kończąc na windykacji komorniczej. Zaprezentowano także możliwość polubownego rozwiązania pomiędzy bankiem a dłużnikiem, czyli restrukturyzację zadłużenia.

W niniejszym artykule przedstawiono holistyczne podejście do zagadnienia problematyki niewypłacalności klientów bankowych, ukazując zróżnicowane formy możliwości egzekwowania należności.

* Mgr Rafał Grupa, Uniwersytet Warszawski, Warszawa
e-mail: rafalgrupa@interia.pl

** Mgr Paweł Grund, Bank Spółdzielczy, Tczew
e-mail: grund.pawel@gmail.com

Obsługa zaległych płatności

W momencie ujawnienia się należności w sytuacji nieregularnej, bank staje przed trudnym wyborem. Ma w praktyce dwa wyjścia: windykację kredytu lub jego restrukturyzację. Jeśli jest nadzieja, że w przyszłości sytuacja kredytobiorcy ulegnie poprawie, bank często wybiera jedną z form restrukturyzacji. Podpisany jest aneks do umowy kredytowej, zgodnie z którym spłaty kredytu zostają przełożone na później i rozłożone w inny sposób; często bank godzi się na realną obniżkę oprocentowania¹.

Praktyka pokazuje, że wartość zabezpieczeń maleje z czasem. Jeśli bank przejmie je natychmiast po ujawnieniu się „złego kredytu”, zwykle może osiągnąć znacznie więcej z jego sprzedaży. Dokładna obserwacja kredytobiorcy (tzw. monitoring) przez inspektorów kredytowych pozwala zmniejszyć ewentualne straty banku. Istotne znaczenie ma też dobra współpraca banku z sądem i komornikiem. Procedura egzekucji z nieruchomości trwa ponad rok. Przy dobrej współpracy można okres egzekucji znacznie skrócić².

Poszczególnym kategoriom należności przypisuje się obowiązek tworzenia rezerw celowych w wysokości nie mniejszej niż:

- 20% w odniesieniu do należności poniżej standardu;
- 50% w odniesieniu do należności wątpliwych;
- 100% w odniesieniu do należności straconych³.

Banki tworzą rezerwy celowe, wliczając je w ciężar kosztów. Są one sukcesywnie zmniejszane odpowiednio do odzyskiwania należności przez bank lub po przekwalifikowaniu określonych należności do kategorii o niższym ryzyku. Rozwiązanie rezerwy następuje po całkowitym wygaśnięciu przyczyn jej utworzenia lub spisaniu należności na straty⁴. Po odzyskaniu zabezpieczeń bank ustala wysokość poniesionej straty i przeznaczają na jej pokrycie część rezerw na „złe kredyty”. Nadwyżka rezerw jest przeznaczona na zasilanie kapitałów własnych netto⁵.

Dochodzenie należności banku na etapie komórki windykacji wstępnej

W sytuacji, w której kredytobiorcy nie uda się uzyskać zgody banku na renegocjacje długu, bank przenosi saldo niespłaconego rachunku i odsetek na rachunek zadłużenia przeterminowanego. Od tej chwili zaczyna naliczać odsetki za opóźnie-

¹ Z. Dobosiewicz, *Podstawy bankowości*, PWN, Warszawa 1997, s. 111–112.

² Ibidem.

³ W. Jaworski, Z. Krzyżkiewicz, B. Kosiński, *Banki*, Poltext, Warszawa 2000, s. 134–135.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, s. 112–113.

nie, czyli tzw. oprocentowanie kredytów przeterminowanych od kwoty niespłaconego w terminie zadłużenia. Zgodnie z umową kredytową podwyższone odsetki są pobierane od zaległych rat kapitałowych. Zwykle przedsiębiorstwo, które nie było w stanie spłacić konkretnej raty kredytowej, w dalszym ciągu nie jest w stanie regulować zobowiązań kredytowych. Dawniej w takiej sytuacji banki często zgadzały się na renegocjowanie kolejnych terminów spłat. Obecnie podchodzą jednak do tego zagadnienia bardziej rygorystycznie. Stwierdzając występowanie zaległości, rozpoczynają postępowanie windykacyjne lub restrukturyzacyjne.

Przy postępowaniu windykacyjnym pierwszym krokiem banku jest sprawdzenie, czy kredytobiorca ma w banku rachunek. Jeśli tak – bank sam może z niego potrącić odpowiednią kwotę. Na rachunku niesolidnego kredytobiorcy zwykle znajdują się jednak bardzo małe sumy, niewystarczające do uregulowania należności. W takiej sytuacji najważniejszym krokiem jest przejęcie zabezpieczenia⁶.

Wierzyciel musi rozważyć, jaki sposób windykacji należności jest najkorzystniejszy z punktu widzenia ochrony jego interesów.

Wtedy gdy dłużnik jest atrakcyjnym partnerem handlowym, lecz przeżywa trudności związane z płynnością finansową, wierzyciel może zdecydować się na rozłożenie spłaty należności na raty lub prolongować termin wymagalności należności. W wypadku trudności z jej egzekwowaniem można skorzystać z pomocy wyspecjalizowanej firmy windykacyjnej.

Działania windykacyjne podejmowane w postępowaniu przedsądowym mają na celu uzyskanie spłaty należności przy jednoczesnej minimalizacji kosztów związanych z tymi przedsięwzięciami. Wywiązanie się dłużnika ze zobowiązania przed podjęciem przez wierzyciela działań na drodze postępowania sądowego i egzekucyjnego pozwala uniknąć kosztów, jakie wierzyciel musiałby ponieść w przypadku sądowego dochodzenia roszczeń (np. związanych z wpisem sądowym, egzekucją komorniczą, zastępstwem procesowym).

Zarówno dla wierzyciela, jak i dłużnika korzystne jest uzyskanie porozumienia w sprawie spłaty zobowiązania. Wierzyciel, decydując się na ustępstwa względem dłużnika, może żądać od niego dokonania zabezpieczeń spłaty należności, które w wypadku nieuregulowania zobowiązania będą pomocne w skutecznej ich egzekucji lub skrócą sądową drogę dochodzenia roszczeń.

Jeżeli dłużnik nie wyraża chęci porozumienia co do spłaty zobowiązania, nie wywiązuje się z kolejnych terminów spłaty zobowiązania, kwestionuje zobowiązanie, konieczne jest sądowe dochodzenie roszczeń w celu egzekucji należności.

W przypadku zaistnienia sporu między stronami, w celu uniknięcia postępowania przed sądami państwowymi, będącego procedurą kosztowną i czasochłonną,

⁶ Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003, s. 267–268.

mogą one zdecydować się na rozstrzygnięcie przez sąd polubowny. Postępowanie polubowne jest mniej sformalizowane i mniej kosztowne od cywilnego. Jego przedmiotem może być żądanie zasądzenia świadczenia, ustalenie stosunku prawnego lub prawa oraz żądanie ukształtowania stosunku prawnego⁷.

Mimo to, kredytobiorcy najczęściej zwlekają z przekazaniem zabezpieczeń i stwarzają bankowi rozmaite przeszkody, licząc że w tym czasie ich sytuacja się poprawi i uda im się uratować część majątku. Takich możliwości przeciągania sprawy jest rzeczywiście bardzo dużo. Sądy zazwyczaj pracują opieszale, komornicy prowadzą równocześnie wiele spraw i nie zawsze są w pełni zaangażowani, napotykają też na trudności.

Jeśli zabezpieczeniem są ruchomości, gra na zwłokę jest szczególnie łatwa. Czy niewypłacalny kredytobiorca na tym korzysta? W większości wypadków jest to wielce wątpliwe. Bank, zgodnie z umową kredytową, nalicza bowiem za każdy dzień zwłoki wielkie odsetki.

Mimo wszystko co pewien czas zdarzają się przypadki dobrowolnego przekazania zabezpieczeń na rzecz banku. Bank pozyskuje wtedy nieruchomości lub rzeczy ruchome na własność. Najczęściej przejęte samochody są wykorzystywane przez bank, pozostałe rzeczy ruchome – jak najszybciej sprzedawane, a nieruchomości – włączane do majątku trwałego banku⁸.

Windykacja prawna

Ostatecznym sposobem rozwiązania kwestii odzyskania wierzytelności kredytowej – zarazem najkorzystniejszym i najbardziej czasochłonnym – jest skierowanie sprawy na drogę prawną⁹. Postępowanie sądowe jako sposób dochodzenia roszczeń winno być wykorzystywane, jeśli dotychczas podejmowane przedsądowe działania windykacyjne nie przyniosły zamierzonego efektu, to znaczy dłużnik nie spełnił świadczenia, spełnił je tylko w części, albo też w sposób nienależyty.

Wierzyciel może przed sądem żądać spełnienia należnego mu świadczenia, a w niektórych sytuacjach nawet naprawienia szkody poniesionej na skutek nienależytego wykonania zobowiązania.

Opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego przez dłużnika rodzi zawsze obowiązek zapłaty odsetek za czas zwłoki, co daje wierzycielowi również możliwość starania się o ich zasądzenie, niezależnie od żądania zapłaty należności głównej. Wstąpienie na drogę postępowania sądowego w sprawach między podmiotami gospodarczymi winno być poprzedzone wezwaniem dłużnika do dobrowolnego

⁷ http://www.windykacja.pl/index.php?dzial=22&act=show_doc&id=29 (dostęp: 15.06.2013).

⁸ Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, op. cit., s. 268.

⁹ M. S. Wiatr, *Zarządzanie indywidualnym ryzykiem kredytowym: elementy systemu*, Szkoła Główna Handlowa – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2008, s. 287.

spełnienia świadczenia. Wezwanie takie powinno mieć formę pisemną (dla celów dowodowych) oraz zawierać określenie wysokości należności i jej podstawę, a także ostateczny termin uregulowania zobowiązania pod rygorem wstąpienia na drogę postępowania sądowego.

Dochodzenie roszczeń w postępowaniu sądowym następuje przede wszystkim poprzez wytoczenie dłużnikowi powództwa. Pozew, który wszczyna powództwo, można złożyć w biurze podawczym sądu lub przesłać listem poleconym. Powód winien zachować dowód nadania, a w wypadku składania pozwu w biurze podawczym winien przedłożyć kopię tego dokumentu (którą zachowa dla siebie) w celu otrzymania „prezentaty”, czyli adnotacji zawierającej nazwę sądu, datę wpływu pisma, liczbę załączników i podpis osoby przyjmującej pismo. Do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym dochodzi w wyniku pozytywnej oceny materiału dowodowego przedstawionego w postaci dokumentów charakteryzujących się wysokim stopniem pewności¹⁰.

Pozew, podobnie jak inne pisma procesowe, winien spełniać szereg wymogów formalnych i zawierać stosowne wnioski, zarzuty i informacje wystarczające do rozstrzygnięcia sprawy po myśli wierzyciela. Powinien być właściwie opłacony (zwolnienia od wpisów sądowych należą do rzadkości i są stosowane wyłącznie jako realizacja tzw. prawa ubogich).

Wytaczając powództwo, powód musi brać pod uwagę zasady związane z prawidłowym oznaczeniem sądu właściwego do rozpatrzenia sprawy. Mówiąc o właściwości sądu do rozpatrzenia sprawy należy uwzględnić przede wszystkim właściwość rzeczową¹¹ oraz miejscową¹².

W większości wypadków podstawą do przejęcia zabezpieczeń jest bankowy tytuł egzekucyjny. Jest to dokument wystawiony przez bank; musi on być zweryfikowany przez sąd i wtedy staje się formalną podstawą przeprowadzanej egzekucji z zabezpieczeń wykonywanej przez komornika. Bankowy tytuł egzekucyjny może być podstawą egzekucji prowadzonej według przepisów *Kodeksu postępowania cywilnego*

¹⁰ M. Manowska, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, C. H. Beck, Warszawa 2001, s. 8.

¹¹ Właściwość rzeczowa rozgranicza sprawy i czynności organów różnych rzędów. Dotyczy więc tylko takich systemów prawnych, w których dla określonych spraw powołano więcej niż jeden organ. Przykładowo, drobniejsze sprawy cywilne i karne rozstrzygane są w Polsce przez sądy rejonowe (w tym grodzkie), a ważniejsze – przez sądy okręgowe, [http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82a%C5%9Bciwo%C5%9B%C4%87_\(prawo\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82a%C5%9Bciwo%C5%9B%C4%87_(prawo)) (dostęp: 17.08.2013).

¹² Właściwość miejscowa określa podział spraw i czynności pomiędzy organami równego rzędu, a więc niejako zasięg terytorialny ich kompetencji. Terytorialną strukturę organów rozstrzygających danego rodzaju sprawy regulują wspomniane już przepisy o ustroju tych organów. Przykładowo, znaczna liczba spraw toczy się w organie właściwym dla miejsca zamieszkania lub siedziby strony (wnoszącej podanie) bądź pozwanego, *ibidem*; http://www.windykacja.pl/index.php?dzial=19&act=show_doc&id=20 (dostęp: 17.08.2013).

go po nadaniu mu przez sąd klauzuli wykonalności. Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności, składany na piśmie, powinien odpowiadać wymogom formalnym stawianym wszystkim pismom procesowym¹³. Sąd niezwłocznie rozpoznaje wniosek bankowy. Aby egzekucja mogła zostać przeprowadzona, bank musi przedstawić jeszcze pisemne oświadczenie kredytobiorcy o dobrowolnym poddaniu się egzekucji. Oświadczenia takie kredytobiorcy składają w momencie podpisania umowy kredytowej.

Sąd sprawdza też, czy kredytobiorca nie wysunął formalnego oskarżenia w tej sprawie przeciwko bankowi; jeśli taki wniosek został w sądzie złożony, to postępowanie windykacyjne będzie wstrzymane do jego rozpatrzenia¹⁴.

Jeśli dłużnik ze względu na swoją sytuację majątkową nie jest w stanie w danej chwili spełnić świadczenia pieniężnego, wierzyciel – uzyskując wyrok lub nakaz zapłaty – ma możliwość dochodzenia roszczenia w terminie późniejszym, gdy sytuacja materialna dłużnika pozwoli na wyegzekwowanie roszczenia. Konieczność uzyskania orzeczenia sądowego (nakazu zapłaty lub wyroku) wynika bowiem w wielu sytuacjach z terminu przedawnienia roszczenia, który skutkuje tym, iż roszczenia z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań pieniężnych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej i o świadczenia okresowe przedawniają się w zasadzie z upływem od roku do trzech lat (zależnie od rodzaju zobowiązania), zaś po uzyskaniu wyroku lub nakazu zapłaty wierzyciel ma aż 10 lat (od uprawomocnienia się orzeczenia) na skuteczne dochodzenie roszczeń od dłużnika (z wyjątkiem roszczeń o świadczenia okresowe należne w przyszłości) zanim ulegną one przedawnieniu¹⁵.

Próby porozumienia z dłużnikiem, w celu uzgodnienia sposobu i terminu realizacji zobowiązania, można podejmować na różnych etapach prowadzonych działań windykacyjnych. Uzyskanie tytułu egzekucyjnego może wpłynąć na dłużnika w sposób mobilizujący do dokonania zapłaty. Argument znacznego zwiększenia kosztów, które wiążą się ze skierowaniem sprawy na drogę egzekucji może okazać się czynnikiem motywującym. Z propozycją porozumienia w sprawie spłaty może wystąpić oczywiście zarówno wierzyciel, jak i sam dłużnik. Dłużnik, biorąc pod uwagę prowadzenie przeciwko niemu egzekucji, musi liczyć się z faktem zajęcia jego składników majątkowych, pieniędzy lub rachunku bankowego przez komornika. W przypadku egzekucji świadczenia pieniężnego może być ona prowadzona m.in.: z ruchomości, nieruchomości, wynagrodzenia za pracę i innych świadczeń

¹³ M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, C. H. Beck, Warszawa 2005, s. 91.

¹⁴ Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, op. cit., s. 269.

¹⁵ http://www.windykacja.pl/index.php?dzial=22&act=show_doc&id=29 (dostęp: 15.06.2013).

uzyskiwanych periodycznie, ze środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych, wierzytelności itd.¹⁶

Czynności komornicze jako ostateczna forma odzyskiwania długów

Postępowanie egzekucyjne wszczyna się na wniosek wierzyciela – który uzyskał tytuł wykonawczy – w celu zaspokojenia jego roszczeń. Wierzyciel przed wystąpieniem z wnioskiem o wszczęcie egzekucji powinien najpierw uzyskać wiarygodne informacje o posiadanym przez dłużnika majątku (wszelkich prawach majątkowych, ruchomościach, nieruchomościach, wierzytelnościach, udziałach w spółce itp.), co gwarantuje skuteczność egzekucji.

We wniosku o wszczęcie egzekucji wierzyciel oznacza zakres egzekucji, jej sposób, wskazuje adres i majątek dłużnika itp.¹⁷ Artykuł 760 § 1 k.p.c. dopuszcza złożenie wniosku na piśmie lub ustnie do protokołu¹⁸.

Podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy, tzn. egzekucyjny, zaopatrzony w klauzulę wykonalności. Jest on bezwzględną przesłanką, bez niego nie może toczyć się ważne postępowanie egzekucyjne¹⁹. Przez nadanie klauzuli wykonalności sąd stwierdza, że tytuł egzekucyjny odpowiada wszelkim wymaganiom prawnym, od których uzależniona jest możliwość wszczęcia egzekucji²⁰.

Bankowy tytuł egzekucyjny opatrzony sądową klauzulą wykonalności jest przekazywany komornikowi, który ma za zadanie szybko wszcząć postępowanie egzekucyjne. Przy sprawach dotyczących znacznych sum komornik zwykle się spieszy, ponieważ egzekucja oznacza dla niego poważne wpływy finansowe. Zależy mu też na utrzymaniu dobrych stosunków z bankiem, który ma decydujący wpływ na wyznaczenie osoby komornika. Bank chciałby zakończyć całe postępowanie, zanim dojdzie do ujawnienia roszczeń Skarbu Państwa, innych banków i przedsiębiorstw wobec kredytobiorcy²¹.

Postępowanie egzekucyjne polega na ochronie interesów wierzyciela, powinno być jednak przeprowadzane za pomocą środków najbardziej racjonalnych, czyli takich, które uwzględnią m. in. życiowe interesy dłużnika²².

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ D. Skuza, *Jak odzyskać długi – rewindykacja*, Infor, Warszawa 2003, s. 194.

¹⁹ *Egzekucja sądowa świadczeń pieniężnych w Polsce*, red. K. Lubiński, Currenda, Sopot 2002, s. 19.

²⁰ A. Hrycaj, *Egzekucja praktyczna*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Komunikacji i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2007, s. 128.

²¹ Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, op. cit., s. 269–270.

²² http://www.windykacja.pl/index.php?dzial=22&act=show_doc&id=29 (dostęp: 15.06.2013).

W procesie dochodzenia uzyskania spłaty należności przez wierzyciela mogą wystąpić przeszkody uniemożliwiające mu skuteczność tego działania. Przeszkody w ściąganiu należności mogą już istnieć w samej umowie, która stała się źródłem zobowiązania dłużnika. Dokładniej rzecz ujmując, mogą one wynikać z błędów w samej umowie albo też z braku regulacji bądź uściśleń pewnych kwestii umownych. Ponadto przeszkodą w dochodzeniu roszczenia przez wierzyciela jest upływ terminu przedawnienia roszczenia. Istnieją też praktyczne przeszkody w ściąganiu należności wynikające m.in. z niemożliwości uzyskania danych o dłużniku lub jego majątku²³.

Komornik działa na obszarze swojego rewiru komorniczego, który obejmuje część lub cały obszar właściwości sądu rejonowego (lub kilku sądów).

Istnieje możliwość wyboru komornika przez wierzyciela. Komornik wówczas, na pisemny wniosek wierzyciela, prowadzi egzekucję na obszarze właściwości sądu apelacyjnego. Oznacza to, że wierzyciel ma prawo wyboru komornika spośród działających w jednej izbie komorniczej. Komornik, który wszczyna egzekucję na wniosek wierzyciela musi zawiadomić o wszczęciu i zakończeniu egzekucji tego komornika, który byłby właściwy ze względu na swój rewir do prowadzenia tej egzekucji.

W wypadku, gdy wybrany przez wierzyciela, ujęty we wniosku komornik prowadzi egzekucję, która wykracza poza jego rewir, wówczas koszty jego działalności (diety, zwrot za przejazdy, transporty specjalistyczne oraz noclegi komornika) pokrywa wierzyciel, nawet jeśli został zwolniony z kosztów sądowych. Wierzyciel zobowiązany jest do wpłacenia zaliczki na poczet kosztów przed wszczęciem egzekucji. Komornik nie może odmówić przyjęcia wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji, do prowadzenia której jest właściwy²⁴.

Koszty egzekucji komorniczej budzą najczęściej chyba emocji i nieporozumień. Narosło wokół nich wiele niedomówień i kontrowersji. Niestety, są one nieodzwonne. Ta problematyka jest bardzo złożona, a wysokość kosztów uzależniona od wielu czynników, np. od sposobu egzekucji, liczby dokonywanych czynności, sposobu zaspokajania roszczeń wierzyciela itp. Jednak to nie komornik ustala koszty. Wynikają one obligatoryjnie z taksy, a komornik musi ściśle się do niej stosować²⁵.

Wskazany przez bank, a formalnie wyznaczony przez sąd, komornik przejmuje zabezpieczenie i po przeprowadzeniu niezbędnych formalności sprzedaje je na licytacji. W praktyce licytacja jest zwykle przeprowadzana pośpiesznie. Dlatego też uzyskane ceny bywają dużo niższe niż przy sprzedaży w lepszych warunkach. Komornik opłaca jeszcze podatki związane ze sprzedażą.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ D. Abramska, *Komornik, dłużnik, wierzyciel czyli wademekum egzekucji sądowej*, Wydawnictwo dr-a Andrzeja Abramskiego, Katowice 1993, s. 19.

Produkt sprzedaży (czyli suma uzyskana z egzekucji) jest dzielony – w rozumieniu przepisów k. p. c. – pomiędzy wierzycieli na podstawie sporządzonego planu podziału. Wspomniane rozdzielenie sumy następuje w postępowaniu podziałowym, które jest przeprowadzane w stadium końcowym właściwego postępowania egzekucyjnego²⁶. Rzadko zdarza się, by suma uzyskana z egzekucji w pełni zaspokoiła należności wszystkich wierzycieli, co mogłoby doprowadzić do zakończenia postępowania egzekucyjnego²⁷. W pierwszej kolejności należności za przeprowadzone czynności pobiera komornik, zwykle jest to w sumie kilkanaście procent produktu sprzedaży. Następna część kwoty jest przekazywana bankowi. Jeśli roszczenia banku są od niej mniejsze, nadwyżka zostaje zwrócona kredytobiorcy. Jest to jednak bardzo rzadkie²⁸.

Aby wierzyciel mógł uzyskać należne mu świadczenie od dłużnika, prawo przewiduje zastosowanie środków przymusu, które mają zmusić dłużnika do spełnienia świadczenia odpowiadającego roszczeniu wierzyciela.

Prawne środki przymusu stosowane w postępowaniu egzekucyjnym mogą być skierowane do majątku dłużnika, albo mogą zmierzać do spowodowania konkretnego zachowania dłużnika w zależności od rodzaju roszczenia wierzyciela²⁹.

Warto zauważyć, że straty ponoszone przez kredytobiorcę w wyniku egzekucji z zabezpieczeń są dużo wyższe niż wpływy banku. Wynika to z różnicy między wartością zabezpieczeń a ceną ich sprzedaży, na co nakładają się niemałe koszty komornicze oraz podatki i opłaty na rzecz państwa. W krajach zachodnioeuropejskich skłania to wielu kredytobiorców do dobrowolnego przekazania zabezpieczeń bankowi; zapewne z czasem będzie tak i w Polsce³⁰.

Część czynności egzekucyjnych zastrzeżonych jest dla sądu rejonowego jako organu egzekucyjnego (np. egzekucje ze statków morskich czy w celu zniesienia współwłasności nieruchomości). Sąd, oprócz tego, że może występować jako organ egzekucyjny, sprawuje nadzór nad komornikami³¹.

Przyjmuje się, że sytuacja, w której bank ponosi straty w wyniku złych kredytów, jest normalna; straty te często przekraczają połowę wysokości należności. W wielu wypadkach okazuje się jednak, że bank nie odzyskuje niczego³².

²⁶ Egzekucja sądowa oraz inne zagadnienia z zakresu przymusowego dochodzenia należności, red. R. Bodarski, ZUS, Warszawa 2002, s. 294.

²⁷ G. Julke, *Podział sumy uzyskanej z egzekucji (Egzekucja świadczeń pieniężnych)*, Currenda, Sopot 2007, s. 86.

²⁸ Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, op. cit., s. 269–270.

²⁹ http://www.windykacja.pl/index.php?dzial=22&act=show_doc&id=29 (dostęp: 15.06.2013).

³⁰ Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, op. cit., s. 269–270.

³¹ http://www.windykacja.pl/index.php?dzial=22&act=show_doc&id=29 (dostęp: 15.06.2013).

³² Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, op. cit., s. 270.

Restrukturyzacja kredytów

Jeśli widać wyraźnie, że kredyt nie zostanie spłacony, bank staje przed trudnym wyborem³³. Dążąc do zmniejszenia strat z tytułu złych kredytów, rozważa wszystkie możliwości. Jedną z nich jest restrukturyzacja kredytu. Zwykle jest ona wybierana przez bank wtedy, kiedy można racjonalnie zakładać, że w przyszłości sytuacja kredytobiorcy ulegnie poprawie.

Restrukturyzacją nazywamy zmianę warunków spłaty kredytu na korzystniejsze dla kredytobiorcy. Podpisywany jest aneks do umowy kredytowej, zgodnie z którym spłaty kredytu zostają przełożone na później i rozłożone w inny sposób.

Można zastosować wiele wariantów umów restrukturyzacyjnych, m.in. następujące:

- przesunięcie terminu spłaty rat odsetkowych i kapitałowych na później, przy utrzymaniu dotychczasowego oprocentowania (oznacza to w praktyce, że bank zarobi na kredycie więcej, choć później);
- przesunięcie terminu spłat rat odsetkowych i kapitałowych, przy zachowaniu ich dotychczasowej wielkości (oznacza to obniżenie oprocentowania kredytu i może przynosić straty bankowi);
- przesunięcie spłat rat odsetkowych i kapitałowych na później, przy ich zmniejszeniu (zwykle oznacza to straty finansowe netto banku na kredycie);
- częściowa lub całkowita zamiana spłaty rat kredytowych na inne walory, najczęściej na akcje lub udziały przedsiębiorstwa, które wzięło kredyt³⁴.

Restrukturyzacja kredytów jest przeprowadzana wówczas, gdy bankom grożą trudności płatnicze w wyniku powstania nadmiernej ilości tzw. złych długów. Kryzys w przedsiębiorstwach grozi kryzysem w bankach. Konieczna jest interwencja państwa³⁵.

Celem restrukturyzacji finansowej polskich przedsiębiorstw i banków było powiększenie funduszy własnych banków z równoczesnym obniżeniem zaangażowania finansowego banków w podmiotach niewywiązujących się ze swoich zobowiązań³⁶.

Proces restrukturyzacji przeprowadzony w Polsce w latach 1993–1995 doprowadził do istotnych przekształceń stosunków między bankami i kredytobiorcami. Przede wszystkim:

- banki umorzyły część straconych należności i w ten sposób obniżyły udział złych kredytów w portfelu;

³³ Ibidem, s. 67.

³⁴ Ibidem, s. 271–272.

³⁵ *Współczesny bank*, red. W. L. Jaworski, Poltext, Warszawa 2002, s. 60.

³⁶ Z. Dobosiewicz, *Kredyty i gwarancje bankowe*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.

- dzięki ugodom bankowym wiele przedsiębiorstw osiągnęło poważne korzyści finansowe, odzyskało zdolności dalszego rozwoju i mogło się stać dobrymi kredytobiorcami banków;
- część przedsiębiorstw, mimo uzyskania znacznych korzyści, które jednak miały charakter jednorazowy, nie potrafiła poprawić swojej działalności; fakt ten w dalszym ciągu uniemożliwia nawiązanie normalnych stosunków między bankiem i przedsiębiorstwem.

Restrukturyzacja kredytów była możliwa dzięki pomocy Skarbu Państwa oraz wprowadzeniu nowych instrumentów działania w postaci bankowego postępowania ugodowego i publicznej sprzedaży wierzytelności. Niespłacone kredyty mogły być także zamienione przez banki na akcje jednoosobowych spółek Skarbu Państwa. Oprócz banków powstało wiele firm, które oficjalnie i nieoficjalnie prowadziły handel wierzytelnościami. Wśród sprzedających wierzytelności przeważały przedsiębiorstwa państwowe, a wśród kupujących – prywatne. Zakupów po cenach niższych od normalnych dokonywano w celu zamiany wierzytelności na towar, np. węgiel czy wyroby hutnicze.

Prezes NBP zobowiązał banki do analizowania i klasyfikowania należności oraz aktywów bilansowych i pozabilansowych do określonych kategorii³⁷.

Klasyfikacja takich ekspozycji kredytowych jest dokonywana na podstawie kryterium terminowości spłaty kapitału lub odsetek nie rzadziej niż raz na kwartał³⁸. Ocena ma charakter indywidualny, chociaż ogólnie kryteria i kategorie aktywów określa zarządzenie, które wymienia:

- należności normalne, wobec których nie pojawiły się poważniejsze nieprawidłowości w spłatach kapitału i odsetek, a sytuacja ekonomiczno-finansowa dłużników nie budzi obaw;
- należności poniżej standardów, czyli takie, w wypadku których opóźnienie w spłatach kapitału lub odsetek wynosi powyżej jednego miesiąca i nie dłużej niż trzy miesiące, oraz należności od dłużników, których sytuacja ekonomiczno-finansowa może stanowić zagrożenie dla terminowej spłaty;
- należności wątpliwe, w wypadku których opóźnienie w spłacie wynoszą od trzech do sześciu miesięcy, oraz należności od dłużników, których sytuacja ekonomiczno-finansowa ulega znacznemu pogorszeniu;
- należności stracone, w wypadku których opóźnienie w spłacie wynosi ponad sześć miesięcy, a także należności od dłużników postawionych w stan likwidacji lub dłużników, przeciwko którym bank wszczął postępowanie egzekucyjne, albo należności kwestionowane przez dłużników na drodze postępowania sądowego.

³⁷ W. Jaworski, Z. Krzyżkiewicz, B. Kosiński B., *Banki*, op. cit., s. 134–135.

³⁸ M. Zaleska, *Bankowość*, Szkoła Główna Handlowa. Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2005, s. 371.

Jeżeli bank widzi choćby cień szansy na „wyciągnięcie” od kredytobiorcy większej części swego wkładu niż uzyskałby wskutek windykacji, podejmuje próbę restrukturyzacji. Czy takie postępowanie bankowców jest standardem? Niekoniecznie. Restrukturyzacja kredytów nie jest obowiązkowa; decyzja o tym, czy dane przedsiębiorstwo dostanie drugą szansę zależy od konkretnego banku, w którym jest zaciągnięty kredyt. Zgodnie z prawem bankowym z 29.08.1997 r. z późniejszymi zmianami, banki są zobowiązane do tworzenia rezerw (w wysokości odpowiedniego procentu udzielonego kredytu), które stanowią zabezpieczenie na wypadek pojawienia się kredytów straconych. Zasada jest prosta – im więcej kredytów bank udziela, tym musi stworzyć więcej rezerw, a to oznaczać może szczególną ostrożność w podejmowaniu decyzji o restrukturyzacji. Wiele zależy od samego przedsiębiorstwa – dłużnika³⁹.

Równocześnie trzeba pamiętać, że straty poniesione wskutek redukcji wierzytelności bankowych zostają pokryte właściwie nie ze środków banków, lecz z kieszeni podatników, przez co banki cierpią mniej niż pozostali wierzyciele, którym tych strat nikt nie zrekompensuje⁴⁰.

Metoda zmian wierzytelności na akcje restrukturyzacyjne przedsiębiorstw jest niekorzystna dla banków, wymaga bowiem tworzenia rezerw celowych, a także powoduje trudności wyceny wartości aktywów oraz konieczność pełnienia funkcji właścicielskich przy niedużych korzyściach finansowych. Z wielu powodów oddłużenie może nie przynieść spodziewanych efektów. Dług może odrodzić się ponownie, jeśli nie nastąpią jakościowe zmiany w ekonomice przedsiębiorstw, nie dokona się realny postęp.

Koszt restrukturyzacji był dosyć wysoki, co znalazło wyraz w stosunkowo niewielkim udziale środków odzyskanych w całości środków zaangażowanych przez banki⁴¹.

W praktyce wybór między windykacją a restrukturyzacją kredytu jest wyborem mniejszego zła. Jeśli zostanie dokonany właściwie, straty banku z tytułu złych kredytów ulegają zmniejszeniu⁴².

Zakończenie

Z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej funkcjonowanie instytucji bankowych nie należy do łatwych. Pomimo dość dużych zysków, banki narażone są na każdym kroku na straty finansowe, które w pewnych sytuacjach mogą zdestabilizować ich aktywność na rynku. Zatem przy ich prowadzeniu wymagana

³⁹ <http://cfo.cxo.pl/artykuly/52931.html> (dostęp: 10.05.2013).

⁴⁰ *Współczesny bank...*, op. cit., s. 62.

⁴¹ *Ibidem*, s. 62–63.

⁴² Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, op. cit., s. 272.

jest szczególna ostrożność, która w jak największym stopniu powinna minimalizować ryzyka związane z ich funkcjonowaniem.

Jednakże jakkolwiek wyszukanych metod związanych z oceną ryzyka poszukiwałby bank w celu utrzymania pełnej kontroli, nie da się w całości wykluczyć problemów z niewypłacalnością dłużników. Spowodowane jest to faktem, iż duża rzesza klientów w chwili zaciągnięcia kredytów posiada pełną zdolność związaną ze spłatą zobowiązania, lecz niespodziewana zmiana sytuacji gospodarczo-ekonomicznej czy to danej jednostki, czy regionu powoduje natychmiastowe problemy finansowe.

Reasumując, instytucje bankowe, dzięki swoim ogromnym wpływom na rynku finansowym, jako podmioty regulujące sytuacje gospodarczą zmuszone są do dogłębnej analizy sytuacji życiowej każdego z potencjalnych kredytobiorców, w celu zarówno ochrony swoich dóbr, jak i ochrony dóbr klientów, mogących mieć problem z wypłacalnością w przyszłości.

Bibliografia

- Abramska D., *Komornik, dłużnik, wierzyciel czyli wademekum egzekucji sądowej*, Wydawnictwo dr-a Andrzeja Abramskiego, Katowice 1993.
- Dobosiewicz Z., *Bankowość*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003.
- Dobosiewicz Z., *Podstawy bankowości*, PWN, Warszawa 1997.
- Dobosiewicz Z., *Kredyty i gwarancje bankowe*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
- Egzekucja sądowa świadczeń pieniężnych w Polsce*, red. K. Lubiński, Currenda, Sopot 2002.
- Egzekucja sądowa oraz inne zagadnienia z zakresu przymusowego dochodzenia należności*, red. R. Bodarski, ZUS, Warszawa 2002.
- Hrycaj A., *Egzekucja praktyczna*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Komunikacji i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2007.
- Jaworski W., Krzyżkiewicz Z., Kosiński B., *Banki*, Poltext, Warszawa 2000.
- Julke G., *Podział sumy uzyskanej z egzekucji. (Egzekucja świadczeń pieniężnych)*, Currenda, Sopot 2007.
- Manowska M., *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, C. H. Beck, Warszawa 2001.
- Muliński M., *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, C. H. Beck, Warszawa 2005.
- Skuza D., *Jak odzyskać długi – rewindykacja*, Infor, Warszawa 2003.
- Wiatr M. S., *Zarządzanie indywidualnym ryzykiem kredytowym: elementy systemu*, Szkoła Główna Handlowa – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2008.

Współczesny bank, red. W. L. Jaworski, Poltext, Warszawa 2002.

Zaleska M., *Bankowość*, Szkoła Główna Handlowa. Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2005.

Netografia

<http://cfo.cxo.pl/artykuly/52931.html> (dostęp: 10.05.2013).

http://www.windykacja.pl/index.php?dzial=22&act=show_doc&id=29
(dostęp: 15.06.2013).

Summary

Different forms of recovery of debts by banking institutions

The aim of this study is to show the scale of credit risk with which every day must aim to banking institution in its operations. Presented legal and consensual ways in which the bank can recover the borrowed money. The article shows that the lead financial institution is exposed to high risk, so it is important to continuously monitor its operation.